

ÖĞRETMEN ADAYLARININ KÜTÜPHANE KULLANIMINA İLİŞKİN NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Doç. Dr. Yusuf TEPELİ*

Doç. Dr. Ali Fuat ARICI†

Özet

Kütüphaneler bireylerin hem eğitim ve araştırma çalışmaları için yararlandıkları hem de kişisel gelişimleri için kitap, dergi vs. temin ettikleri en önemli yerlerin başında gelmektedir. Bu çalışmada çocuklara okumayı sevdirmeye görevini üstlenecek olan öğretmen adaylarının kütüphane kullanma durumları ele alınmıştır. Bu amaçla 10 öğretmen adayıyla görüşmeler yapılmıştır. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının internet kullanımının yaygınlaşmasıyla kütüphanenin bir ihtiyaç olarak öneminin azaldığını; ancak ödevler için hâlâ önemli bir yeri olduğunu ifade ettikleri görülmüştür. Ayrıca öğretmen adaylarının öğretmenlerinin teşvikleriyle kütüphaneleri kullanma bilinci kazandıkları; maddi yetersizlik ve kütüphanedeki kaynakların güvenilirliğinin de kütüphane kullanımını artırdığı ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kütüphane, öğretmen adayları, kütüphane kullanımı, okuma.

THE USE OF LIBRARIES OF PRE-SERVICE TEACHERS

Abstract

Libraries are one of the most important spots where individuals both benefit as a source for their educational and research studies; and obtain books, magazines and ...etc. for their personal development goals. In this study the routine library use of teachers who will take the responsibility of transferring students the love of reading have been discussed. The result of the study has demonstrated that widely use of internet has caused decrease of library use as a need; yet it is also seen that libraries still constitute a significant information source for assignments and projects. Moreover, it has also been stressed that teachers' encouragement to their students is very important for the formation of awareness towards libraries. It has also been put forward that lack of finance and reliability of library sources cause an increase in the use of libraries.

Key Words: Libraries, pre-service teachers, use of libraries, reading.

* Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, ytepel@akdeniz.edu.tr.

† Doç. Dr., Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Fakültesi, afaturkey@hotmail.com.

GİRİŞ

Bilgi üretebilmek için araştırmaya, araştırma yapabilmek için de bilgiye dolayısıyla bilgi kaynaklarına ve bunları verimli bir şekilde sunabilecek kurumlara gereksinim vardır (Odabaş ve Polat, 2011). Bu gereksinimi karşılayan kurumların başında gelen kütüphaneler, belli bir sisteme göre düzenlenen kitap ve benzeri materyallerin toplandığı, saklandığı, okuyucu ve araştırmacıların istifadesine sunulduğu yerler olarak bilinir.

Geçmişten bugüne yazılmış eserleri toplamak, korumak, organize etmek ve onları insanların kullanımına hazır hâle getirmek için kurulmuş olan kütüphaneler, bir taraftan okuyucu ve araştırmacıların çeşitli eserlere ucuz, çabuk ve kolay bir şekilde ulaşmasını sağlarken diğer taraftan da eğitim ve öğretime yardımcı olurlar. Bu mekânları sadece okuma yerleri olarak görmek doğru değildir. Kütüphaneler yaşayan bir organizma, kayıtlı bilgilerin saklanıp kullanılmasının hedeflendiği başlı başına bir iletişim sistemidir. Yayın sağlama, yayın tanıtma ve yayın içeriği hakkında bilgilendirme hizmetleri verme, kütüphanelerin fonksiyonlarının yalnızca bir parçasıdır (Dilek, 1992).

Eğitimin amacı kişilere düşünmeyi öğretmektir. İster öğrencilerin okul kütüphanelerinden yararlanmaları düşünülün, ister eğitimini yarıda bırakanların bunu bütünleyici çalışmaları için olsun, isterse normal eğitimli kimselerin kendilerini yetiştirmeleri düşünülün; eğitim, kütüphanelerin dışında düşünülemez. Eğitim ve kütüphane birbirinin bütünleyicisidir. Öğrenim çağında veya sonrasında bireyin mesleki ve kültürel gelişimini sürdürebilmek için rahatlıkla başvurabileceği yerlerin başında kütüphaneler gelmektedir. Kütüphanelerin kuruluş amaçlarından biri de zaten buna işaret etmektedir (IFLA, 2001).

Okuma ve kütüphane kullanma alışkanlıkları, hem bireysel hem de toplumsal ve kültürel kalkınmanın anahtar unsurları arasında sayılabilir. Okuyan ve kütüphane kullanan bireylerin daha güçlü, sağlıklı ve zengin kişiliğe sahip olacakları; böyle kişiliğe sahip bireylerden oluşan toplumların ise karşılaştıkları sorunları daha kolay aşabilecekleri açıktır (Yılmaz, 2000). Bilimsel düşünen, eleştiren, toplumsal bilinci yerleşmiş bireyler yetiştirmede önemli bir etken olan okuma ve kütüphane kullanma alışkanlıklarının bireylere kazandırılması uygulanan eğitimle yakından ilgilidir.

Okuma konusunda başta PISA 2009 (OECD, 2010) sonuçları olmak üzere son yıllarda yapılan birçok araştırmada (Arıcı, 2008; Gönen, 2007; Çocuk Vakfı, 2006; Mullis vd., 2004; Saracaloğlu, Bozkurt ve Serin, 2003; Özen, 2001; Tosunoğlu, 2000) Türkiye'nin okuma konusundaki "olumsuz" durumu görülmektedir. Kütüphane kullanımı konusunda ise Türkiye'de nüfusun % 40'ı hayatı boyunca hiç kütüphaneye gitmediği, -birkaç kez gidenlerin oranı % 31- yalnızca % 8'inin kitap okuma amacıyla gittiği, çocuk ve gençlik kütüphanelerinin yeni yayınlardan yoksun durumda olduğu, ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerinin yararlanacağı çocuk ve gençlik kütüphanelerinin yetersiz olduğu (Çocuk Vakfı, 2006) tespit edilmiştir. Ayrıca büyükşehir merkezlerindeki ilköğretim öğrencilerinin çoğunlukla "ödev için" (% 74,8) ve az miktarda da "zevk için kitap okumaya" (% 25,2) kütüphaneye gittiği (Arıcı, 2005) görülürken üniversite öğrencilerinin de genelde derslerde okutulan kitapları kütüphaneden ödünç aldıkları (Sevmez ve Yıldız, 2011) belirlenmiştir. Ankara'da öğretmenler üzerine yapılan bir araştırmada (Yılmaz, 2002) ise öğretmenlerin % 95,3'ünün hiç kütüphaneye gitmediği tespit edilmiştir.

Okuma ve kütüphane kullanımının en temel amaçlarından birisi "okumayı zevk ve alışkanlık hâline getirip bunu hayatı boyunca devam ettirmek" olarak görülmektedir. Bu

amacın gerçekleşmesi için kütüphanelerin etkili bir şekilde kullanılması gerekmektedir. Bununla ilgili olarak Mehmet Kaplan (1972) şu görüşleri dile getirmiştir: “Benim gibi fakir, evlerinde, kitap, masa, soba olmayan Anadolu çocukları için kütüphane okul kadar, hatta okuldan da mühim bir saadet ülkesidir. Günlük hayatları dar olanlar, orada genişliği hissederler. Tarihe, dünyaya, kâinata, varlık ötesine açılırlar. Kütüphaneler, ruhların kendilerini en hür hissettikleri yerlerdir. Bundan dolayı onlara okulları ve mabetler kadar öncelik vermek lazımdır.”

Çocuklara okumayı ve kütüphaneyi sevdirmede en etkili unsurların başında şüphesiz öğretmenler gelmektedir. Öğretmenin kitap ve kütüphaneyle ilişkisi, öğrencinin de ilişkisini belirlemektedir. Bu yüzden öğretmenlerin sorumluluklarının bilincinde hareket etmeleri, yani olumlu örnek oluşturmaları gerekmektedir. Öğretmenin okuma ve kütüphane kullanma alışkanlıklarını öğrencilerine kazandırması ve geliştirmesi için kendisini de bu alışkanlıklar konusunda sürekli yenilemesi ve geliştirmesi gerekmektedir (Chumas, 1991 ve Galler, 1988).

Çocuklara ve gençlere okumayı ve kütüphaneyi sevdirmek için yapılabilecek çalışmalardan biri de öğretmen adaylarının kütüphaneye ve kütüphane kullanımına ilişkin görüşlerinin tespit edilmesidir. Çalışma, bu amaca yönelik olarak yapılmıştır. Bunun için öncelikle öğrencilerin görüşlerine başvurularak kütüphane algıları ortaya konmaya çalışılmış, daha sonra da kütüphaneden yararlanıp yararlanmadıkları ve ne sıklıkla bu mekânları kullandıkları belirlenme yoluna gidilmiştir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırma nitel desende oluşturulmuş ve yürütülmüştür. Nitel araştırmalarda gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemleri kullanılır ve algılar ile olaylar doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmaya çalışılır (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Çalışma Grubu

Bu çalışma 2011-2012 öğretim yılı bahar döneminde Dumlupınar Üniversitesinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya adı geçen üniversitenin eğitim fakültesinde öğrenim gören on öğretmen adayı katılmıştır. Çalışmada yer alan öğretmen adaylarının dördü kız, altısı erkektir. Öğretmen adayları üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır.

Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi

Veri toplama aracı olarak görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme sırasında öğretmen adaylarına gerektiğinde ek sorularla yarı yapılandırılmış görüşme sağlanmıştır. Soruların her biri farklı verileri elde etmek üzere hazırlanmıştır. Görüşme soruları literatür taramasından sonra uzman görüşü alınarak düzenlenmiştir. Görüşme formunda yer alan toplam yedi soru uzman düzeltmeleri sonucu dörde indirilmiş ve içerik geçerliliği sağlanmıştır.

Görüşmeler araştırmaya katılan öğretmen adaylarıyla Dumlupınar Üniversitesi'nde yapılmıştır. Bu görüşmeler ortalama 20–30 dakika sürmüştür. Görüşme formunda yer alan ve öğretmen adaylarına yöneltilen sorular şu şekildedir:

- Kütüphane sizin için ne ifade ediyor?
- Kütüphaneden yararlanıyor musunuz? Niçin?
- Kütüphaneyi daha çok ders için mi; yoksa ders dışı faaliyetler için mi kullanıyorsunuz?

- Kütüphaneye ne sıklıkla gidiyorsunuz?

Verilerin Analizi

Araştırmacılar tarafından veriler önce bilgisayar ortamında yazılı hale getirilmiş sonra da nitel araştırma tekniklerden içerik analizi kullanılarak çözümlenmiştir. Öğretmen adaylarının her bir soruya verdiği cevaplar benzerlikleri bakımından gruplandırılarak yorumlanmış, ayrıca her soruya verilen bir iki cevap da aynen sunulma yoluna gidilmiştir. Çalışmanın güvenilirliğini arttırmak amacıyla bir uzmanın çözümlenmeleri dikkate alınmış ve ortak noktalar belirlenmiştir.

BULGULAR VE YORUMLAR

Öğretmen adaylarının kütüphane algıları, kütüphanelerden yararlanma sıklıkları ve bu mekânları nasıl kullandıklarını belirlemek amacıyla kendileriyle yapılan birebir görüşmelerin temel alındığı bu çalışmada öncelikle genel düşünceler ortaya konmuş, daha sonra da–daha çok- ilginç olan ifadeler aynen sunulma yoluna gidilmiştir.

Kendileriyle görüşülen öğretmen adaylarının “Kütüphane sizin için ne ifade ediyor?” şeklindeki soruya verdikleri cevaplar incelendiğinde kütüphane algısı ile ilgili şöyle bir çerçeve çizilebilir:

Kütüphane denilince aklıma ilk olarak araştırma yapacağım yer geliyor. Kütüphane algılarıyla ilgili olarak öğretmen adayları, genelde bu mekânların araştırma yapma, kitap ödünç alma, kitap, dergi vs. okuma ve ders çalışma yerleri olduğu konusunda hemfikir durumdadırlar. Sınıf öğretmenliği programından üçüncü sınıf öğrencisi ÖA-1’in (20) konuyla ilgili görüşleri şöyledir:

Kütüphane denilince aklıma ilk olarak araştırma yapacağım yer geliyor. İlköğretim ve ortaöğretimdeki hocalarımız bizi bu konuda yönlendirmede yetersiz kaldı. Öğrenciler genellikle öğretmenin takdirini kazanmak için kütüphaneden kitap alıyorlar; fakat okumuyorlardı. Öğretmenler de çocuğun kitapları okuyup okumadığını hiçbir şekilde değerlendirmiyordu. Bu nedenle de öğrencilere kütüphanenin asıl değeri gösterilememiş oluyordu. Ama ben bu bilinci kazandığımı düşünüyorum. Kütüphane benim için çok önemli.

Kütüphane algısıyla ilgili olarak öğretmen adaylarının görüşlerinin beklenen doğrultuda olduğu görülmektedir. Nitekim Şahin (2010) de Türkçe öğretmen adaylarının kütüphaneleri en çok “araştırma yapma” (% 37,5) ve “ders çalışma ve araştırma yapma” (% 27,5) amaçlarıyla kullandıklarını belirtirken Bınarbaşı (2006) üniversite öğrencilerinin bu mekânları genellikle ders çalışmak için kullandıklarını tespit etmiştir.

Kütüphaneyi lise yıllarında gördüğüm için hayatımda çok önemli bir yere sahip değil! Öğretmen adaylarının hepsi kütüphaneyi önemli bir ihtiyaç olarak görmemektedirler. Ancak ödevler için kütüphane kullanımı daha önemli hâle gelmektedir. Bu konuda görüşüne başvuru alan öğretmen adayı sınıf öğretmenliği üçüncü sınıf öğrencisi ÖA-2’nin (21) görüşleri dikkate değer durumdadır:

İlköğretimdeyken köyde yaşıyordum. Bu nedenle kütüphaneden çok fazla yararlanma imkânım yoktu. Okulumuzda da kütüphanemiz yoktu. Araştırmalarım için ilçeye gitmek zorunda kalıyordum. Şartlar dolayısıyla kütüphane ile tam anlamıyla ancak lisede iç içe olma imkânı bulabildim. Hocalarımız da bizi bu yönde teşvik etmeye çalıştı. Ama bence bu bilinç

erken yaşlarda kazandırılmalıydı. Bundan dolayı kütüphane hayatımda çok önemli bir yere sahip değil.

Okuma ve kütüphane kullanma alışkanlıkları, diğer becerilerin kazandırılma sürecinde olduğu gibi bireylerin yaşam süreci içerisinde gerçekleştirdikleri etkinliklerdir. Sözü edilen alışkanlıkların kazandırılmasında başka etmenler olmakla birlikte aile ve okul bu anlamda ilk tohumların atıldığı ortamlar olarak bilinmektedir. Okuma ve kütüphane kullanma alışkanlıklarının kazanılmasına ve geliştirilmesine imkân sağlayan bireysel ve toplumsal koşullar için genel bir çerçeve çizen Yılmaz (2000) duyarlı ve bilinçli davranabilen aile ile öğretmenin, çocukta bu alışkanlıkların temellerinin atılmasında başlıca rol oynadıklarını söylemektedir.

Kütüphane kullanımına öğrenciyi yönlendiren en önemli etmenlerden biri de öğretmenlerdir. Mülakata katılan öğretmen adayları öğretmenlerinin teşvikleriyle bu bilinci kazandıklarını vurgulayarak kütüphane kullanımına öğrencilerin ilköğretim döneminde yönlendirilmesi gerektiğini ifade etmekte birlikte okuma ve kütüphane kullanmanın öğretim programlarında yer alması gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca okuma ve kütüphane kullanma alışkanlıklarının öğretmenler tarafından eğitim ve öğretimin bir parçası olarak görülmesi ve öğretim programlarında ağırlıklı olarak yer alması gerektiğini ortaya koymaktadırlar. Türkçe öğretmenliği bölümü dördüncü sınıf öğrencisi ÖA-3'ün (24) görüşleri de bu yöndedir:

İlkokulda kütüphane kolundaydım. Öğretmenim o dönemde bana çok destek oldu bu konuda. Bundan dolayı kütüphane benim için çok özel bir yere sahiptir. Bana bu bilinci kazandıran öğretmenimin vefatından sonra kütüphaneye olan bağlılığım daha da arttı.

Öğretmen adaylarının kütüphane kullanımı ile ilgili görüşleri incelendiğinde kütüphane konusunda önemli bir duyarlılık görülmektedir. Ancak farklı sebeplerle kütüphaneye yeteri kadar önem vermeyenler de vardır. Genellikle bu durum ilköğretimdeki yetersiz yönlendirme, kütüphanelerin materyal konusundaki yetersizliği ve teknolojik imkânların kütüphaneden daha cazip olması gibi sebeplere dayandırılabilir.

Kendileriyle görüşülen öğretmen adaylarının “Kütüphaneden yararlanıyor musunuz? Neden?” şeklindeki soruya verdikleri cevaplar incelendiğinde ortaya çıkan sonuçlar şöyle sıralanabilir:

Daha güvenilir kaynaklara kütüphane aracılığı ile ulaşıyorum! Öğretmen adaylarının kütüphaneleri hangi amaçlarla kullanıp kullanmadıklarıyla ilgili cevaplarına bakıldığında onların kütüphaneyi daha çok çeşitli, zengin ve güvenilir kaynaklara (kitap, dergi v.s.) sahip olması ve ekonomik sebeplerle tercih ettikleri görülmektedir. Ancak bazı öğretmen adayları bilgiye daha kolay erişim imkânı sağlaması gerekçesiyle kütüphane yerine interneti tercih ettiklerini de belirtmektedirler. Sosyal Bilgiler Öğretmenliği öğrencilerinden ÖA-4'ün (20) konuyla ilgili düşünceleri şu şekildedir:

Kütüphaneden yararlanıyorum. Gerçi kütüphaneler eskisi kadar revaçta değil. Kütüphaneler çoğu zaman boş; ancak benim için çok önemli. Her zaman istediğim bilgiye ulaşamıyorum. Güvenilir ve çeşitli kaynaklara kütüphane aracılığı ile ulaşıyorum. Kütüphaneyi özellikle güvenilir kaynaklara ulaşabildiğim için kullanıyorum. Çünkü bilgiye daha kolay ulaşılabilen araçlar hatalarla dolu. Zaman kazanayım derken yanlış bilgiye ulaşmak istemem.

Ödevlerimin çoğunu internetten araştırıyorum! Kütüphaneden çok nadir yararlanıyorum. Ödevlerin çoğunu internetten araştırıyorum. Ancak okumam gereken bir kitap olduğu zaman kütüphaneden yararlanıyorum. Kitaplar pahalı, korsan kitap almak da etik olmadığı için kitapları kütüphaneden almayı tercih ediyorum. (ÖA-5 20, Sınıf Öğretmenliği)

İnternetin her geçen gün yaygınlaşması sebebiyle daha önce en önemli araştırma merkezi konumundaki kütüphanelere olan talep gittikçe azalmaktadır. Örneğin radyo, televizyon ve internetin bulunuşundan 50 milyon kullanıcıya ulaşmak için geçen süre incelendiğinde; radyo için 38 yıl, televizyon için 13 yıl iken, bu süre internet için sadece 5 yıldır. İnternetin bu hızla yayıldığı düşünüldüğünde kütüphanelerin ikinci planda kaldığı açıkça görülmektedir. İnterneti diğer teknolojik yeniliklerden ayıran en önemli fark, toplumsal hayatın içerisine çok hızlı bir şekilde girmesidir. İnternetin eğitim alanına getirdiği önemli yeniliklerin yanı sıra, eleştirilecek pek çok yanının da olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

Maddi imkânsızlıktan dolayı kütüphaneyi tercih ediyorum! Ödev hazırlamam gerektiğinde kütüphaneden yararlanıyorum. Okumak istediğim fakat pahalı olduğu için alamadığım kitapları da kütüphaneden alıyorum. (ÖA-2, 21, Sınıf Öğretmenliği)

Türkiye’de kütüphane kullanımında -daha önce de belirtildiği gibi- ciddi bir yetersizlik olmasıyla birlikte bu mekânların kullanılmama sebeplerinde de dikkat çekici noktalar bulunmaktadır. Yılmaz (2002) öğretmenlerin kütüphaneleri kullanmama sebeplerinin çoğunlukla “kütüphaneye gereksinim duyulmamasına” (% 38,6) ve “zaman yetersizliğine” (% 35,4) dayandığını belirtmiştir. Buna benzer olarak Kurulgan ve Çekerol (2008) da üniversite öğrencilerinin okumama gerekçesini büyük ölçüde “zaman bulamamaya” (% 58,0) bağlamaktadır.

Mülakata katılan öğretmen adaylarının “Kütüphaneyi dersler için mi; yoksa ders dışı faaliyetler için mi kullanıyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmen adaylarının hem ders içi hem de ders dışı etkinlikler amacıyla kütüphaneye gittikleri gözlemlenmiştir. Öğretmen adaylarının çoğu kütüphaneye gitmelerine gerekçe olarak okudukları bölümleri göstermişlerdir. Ayrıca öğretmen adayları kütüphane okur-yazarlığı bilincini kazanmadıkları takdirde öğrencilerine de bu bilinci veremeyecekleri kanısındadırlar.

Kütüphane mükemmel bir adres. Çok nadir ders için gidiyorum! Genellikle ders dışı roman tarzı kaynaklar için kullanıyorum kütüphaneyi. İlgi alanıma hitap eden kaynakları bulma açısından kütüphane mükemmel bir adres. (ÖA-6, 23, Türkçe Öğretmenliği)

Eskilerin, “Bir kütüphane açan, bin hapishane kapatır.” şeklinde veciz bir şekilde ifade ettiği gibi kütüphaneler, bir şehir veya üniversite için son derece önemlidir. Bu mekânın çeşitli yönlerden (kitap sayısı, yeni kitaplar, sessizlik, ısı, ışık vb.) çekiciliği ve uygunluğu bireylerin buradan yararlanmasında etkili olacaktır. Ancak özellikle pek çok fakültede kütüphane bulunmamaktadır. Bulunanlar ise kullanışlı durumda değildir. Kimi kütüphaneler ise hafta sonu akşam saatlerinde kapalı durumdadır. Kimindeyse çok az sayıda ve öğrencilerin ilgisini çekmeyecek türde kitaplar bulunmaktadır.

Kütüphaneye özellikle roman okumayı sevdiğim için gidiyorum! Çünkü her romanı almak öğrenci için sıkıntı oluşturuyor. Kütüphaneden ödünç roman alarak okuyor hem de belli bir süre sonunda verilmesi gerektiği için kitabı zamanında bitirmeye özen gösteriyorum. Bu da hem zamanımı

ayarlamamı hem de birçok kitabı okumamı sağlıyor. Kütüphaneden yararlanmamın diğer bir sebebi ise verilen araştırma ödevleri. Derslerim için kaynak taramasını kütüphaneden yapıyorum. İleride öğrencilerimi de kütüphaneden yararlanmaları için teşvik edeceğim. Hem ödevlerini yapmak için çaba sarf etmiş olacaklar hem de doğru kaynaklara ulaşmış olacaklar. (ÖA-4 20, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği)

Öğretmen adayları için kütüphane kullanımı son derece önemli ve gereklidir. Okuyan ve kütüphane kullanan öğretmen adayları muhtemelen öğretmenlik yıllarında da öğrencilerine bu mekânları öğrencilerinin kullanımına sunacaklardır. Çünkü her becerinin kazandırılmasında olduğu gibi kütüphane kullanımında da çocukluk deneyimleri önemli bir yere sahiptir.

Araştırma yapmak için gidiyorum! Kütüphaneden yararlanıyorum; ancak KPSS'ye çalıştığım için çok fazla başvuramıyorum. Kütüphanede KPSS ile ilgili test, konu anlatımlı kitaplar ve dergiler için çok fazla kaynak mevcut değil. Ben de daha çok işime yarayan kitaplara yöneliyorum. (ÖA-7, 22, Türkçe Öğretmenliği)

Türkiye'de kütüphane kullanımı yeterli düzeyde olmamasına rağmen, bu mekânları az da olsa kullananlar, ödev yapmak için gidenler veya okumayı seven bireylerdir. Hâlbuki eğitim-öğretim ve araştırma çalışmaları yapma yükümlülüğü taşıyan üniversiteler, bilgi üretiminin ve tüketiminin en yoğun olduğu kuruluşların başında gelmektedir (Polat ve Odabaş, 2011).

Çok kitap okumam gerekiyor! Öğretmen adaylarından (ÖA-8, 22, Türkçe Öğretmenliği) da bu yöndeki fikirlerini şu şekilde dile getirmiştir:

İleride öğrencilerime de kitap okuma alışkanlığı kazandırabilmek için çok kitap okumam gerekiyor, bunları okumak için kütüphaneye gidiyorum.

Kendileriyle görüşülen öğretmen adaylarının bir kısmının kütüphaneyi gerçek amacıyla (zevk için okumak, araştırma yapmak ve kitap ödünç almak gibi) kullanması sevindiricidir. Ancak aynı öğretmen adaylarının çoğu kütüphaneye gitmelerine gerekçe olarak okudukları bölümleri göstermişlerdir. Bu durum ise onların yönlendirmeye bunları yaptıklarını göstermektedir. Nitekim Sevmez ve Yıldız (2011) Türkçe öğretmeni adaylarının kütüphaneden aldığı kitaplarla derslerde okutulan kitapların paralellik gösterdiğini belirtirken Kurulgan ve Çekerol (2008) üniversite öğrencilerinin çoğunluğunun “ödev konusunu araştırmak” (% 66) için kütüphaneyi kullandıklarını ifade etmektedir. Bunlara karşın Çocuk Vakfı (2006) ise Türkiye'de kütüphaneye gidenlerin yalnızca % 8'nin kitap okumaya gittiklerini belirtmektedir.

Görüşme formundaki “Kütüphaneye ne sıklıkla gidiyorsunuz?” sorusuna verilen cevaplara bakıldığında öğretmen adaylarının genel olarak kütüphaneden yeterince yararlanamadıklarını belirttikleri görülmektedir. Bu görüşü ifade eden öğretmen adayları buna sebep olarak internet kullanımını ve yeterli vakit bulamamayı göstermektedirler. Ancak öğretmen adaylarından belli zaman aralıklarıyla kütüphaneyi sık sık kullananlar da tespit edilmiştir. Konuyla ilgili olarak ÖA-9 (21, Türkçe Öğretmenliği) şunları söylemektedir:

Haftada 1–2 kez kütüphaneye gidiyorum. “Periyodik olmamakla birlikte haftada 1–2 kez kütüphaneye gidiyorum. Örneğin en son bir hafta önce gitmiştim. Özel bir durum olmadığı sürece (sınav haftası, vs.) haftada 1–2 kez kütüphaneye gitmek yeterli diye düşünüyorum.”

Bireyler, kitaba ve okumaya olan ilgileri oranında okurlar ve ilgi duydukları alanlara yönelirler. Bu yüzden, çocukların, gençlerin, hatta yetişkinlerin -kitaplara ve dolayısıyla kütüphanelere- ilgilerinin artırılması özellikle okuma ilgilerinin geliştirilmesi, her zaman önem verilen eğitim hedefleri arasında yer almıştır (Dökmen, 1994).

Kütüphaneye en son ne zaman gittiğimi hatırlamıyorum! Sanırım geçen yıl bir roman almaya gitmişim. Kütüphane kullanma bilincini öğrencilere kazandırmak için yeterli aralıklarla gittiğimi düşünmüyorum. İnternetin bu derece yaygın olduğu bu dönemde öğrenciye bu bilinci kazandırmanın zor olduğunun da farkındayım. Çünkü ben kütüphaneyi ne kadar çok kullandığımı söylesem de, öğrencilerimi bu yönde teşvik etmeye çalışsam da öğrenciler bu durumu dikkate almayıp bilgiye daha kolay erişim noktası olan interneti kullanmayı tercih edecektir. (ÖA-2, 21, Sınıf Öğretmenliği)

Bu bulgulara benzer bir şekilde Kuş ve Türkyılmaz (2010) Sosyal bilgiler ve Türkçe öğretmen adaylarının kütüphane kullanma alışkanlıklarının zayıf olduğunu belirtirken Şahin (2010) Türkçe öğretmen adaylarının yaklaşık yarısının (% 52,5) “ihtiyaç-ödev” için kütüphaneye gittiğini ifade etmiştir. Bunlara ek olarak Şahin, Işcan ve Maden (2009) da ilköğretim öğrencilerinin % 37,9’unun “arada bir” okul kütüphanesini kullandıklarını tespit etmiştir.

Sürekli gitmemiz gerektiğini düşünüyorum. “İnternetin yaygınlığı kütüphaneye gitmemi azaltsa da yine de belli dönemlerde kütüphaneye gitme alışkanlığımı sürdürürüm. Elimden geldiğince kütüphaneye gitmeye, kütüphaneden yararlanmaya çalışırım. Bu sıklık yeterli değil tabii ki. Çünkü bizler profesör de olsak bilmediğimiz şeyler hep vardır ve yaşadığımız sürece her zaman öğreneceğimiz şeyler olacaktır. Bu yüzden sürekli gitmemiz gerektiğini düşünüyorum.” (ÖA-10, 21, Okul Öncesi Öğretmenliği)

PIRLS raporunun (Mullis vd. 2003) “evinde 100’den fazla kitaba sahip olanlar 10’dan az kitabı olanlardan daha başarılıdır” tespitinden hareketle üniversite eğitiminin önemli bir unsuru, insan yetiştirmenin temel unsuru olarak kabul edilen ve çocuklara okumayı sevdirmeye görevini üstlenecek olan öğretmen adaylarını yetiştiren kurumlarda kütüphane kullanımı daha da önemli bir hâle gelmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İyi bir okuyucu olmanın ayrılmaz bir parçası konumundaki kütüphanelerin öğretmen adayları arasındaki kullanım durumu ve bunların sebeplerini tespit etmek amacıyla yapılan bu araştırmadan çıkan sonuçlar ve bunlarla ilgili yapılabilecek öneriler şöyle sıralanabilir:

Mülakata katılan öğretmen adaylarının çoğu kütüphane algısıyla ilgili olarak bu mekânların araştırma yapma, kitap ödünç alma, kitap, dergi vs. okuma ve ders çalışma yerleri olduğunu düşünmektedirler. Bunun için –başta- üniversite ve halk kütüphanelerinde kitaplar yeni ve yeterli sayıda olmalıdır.

Öğretmen adayları genelde internet kullanımının yaygınlaşmasıyla kütüphanenin bir ihtiyaç olarak öneminin azaldığına işaret etmesine rağmen ödevler için kütüphane kullanımının hala önemli olduğuna dikkat çekmektedirler. Ayrıca öğretmen adaylarının öğretmenlerinin teşvikleriyle kütüphaneleri kullanma bilinci kazandıkları ifade edilerek okuma ve kütüphane kullanma alışkanlıklarının öğretmenler tarafından eğitim ve öğretimin bir parçası olarak görülmesi ve öğretim programlarında ağırlıklı olarak yer alması gerektiği

ortaya konmaktadır. Bu yüzden anne – baba ve öğretmenlerin çocukları kütüphaneye götürüp orayı tanıtmaları ve kullanımını uygulamalı olarak göstermesi gerekmektedir.

Öğretmen adaylarının kütüphaneleri çoğunlukla çeşitli, zengin ve güvenilir kaynaklara (kitap, dergi v.s.) sahip olması ve ekonomik sebeplerle tercih ettikleri görülmektedir. Ancak bazı öğretmen adayları bilgiye daha kolay erişim imkânı sağlaması gerekçesiyle kütüphane yerine interneti kullandıkları da belirlenmiştir. Bunun için kütüphanelerde çeşitli sosyal etkinlikler (tiyatro, sergi vs.) yapılarak çocukların ve gençlerin buralara ilgisi artırılıp bu mekânlar kitlelerin uğrak yeri hâline getirilebilir.

Öğretmen adaylarının çoğu okudukları bölümlerin niteliğinden dolayı kütüphaneleri hem ders içi hem de ders dışı etkinlikler amacıyla kullandıkları belirlenmiştir. Bu yüzden fakültelerde hatta bölümlerde kütüphaneler açılıp ülke genelinde kütüphaneler yaygınlaştırılabilir. Böylece Türkiye’de kişi başına düşen kütüphane sayısının da yeterli hâle getirilmesi sağlanabilir.

Kütüphanelerin öğretmen adayları tarafından kullanım sıklığına bakıldığında internet kullanımını ve yeterli vakit bulamama gibi sebeplerden dolayı genel olarak kütüphaneden yeterince yararlanamadıkları söylenebilir.

Kütüphane kullanıcıları büyük ölçüde ilköğretim, lise ve üniversite öğrencileridir. Kütüphane kullanımını artırmak için kütüphaneler öğle aralarında, akşamları ve hafta sonları da açık bulundurulabilir. Onların normal mesai saatleri içerisinde kütüphanelerden yararlanmaları söz konusu olamayacağına göre bu mekânları bu saatlerde ziyaret edebilmelerinin yolu açılabilir.

Kütüphanelerde işini severek yapan, güler yüzlü kütüphane memurları bulunmalıdır. Bu görev ne öğretmenlere ne de öğrencilere bırakılmalıdır. İşten anlamayan kişilerin kütüphanede görevlendirilmesi yerine uzmanlık alanı kütüphanecilik olan bireylerin buralarda istihdamı temin edilmelidir. Ayrıca burada görev yapan personelin zaman zaman özellikle iletişim konularında eğitime tabi tutulması sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Arıcı, A. F. (2008). A national reading campaign in turkey: 100 basic literary works. *World Applied Science Journal*, 3(2), 162–167.
- Bınarbaşı, F. (2006). *Üniversite öğrencilerinin okuma ve kütüphaneleri kullanma alışkanlıklarının incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi.
- Chumas, D. L. (1991). An effective schools groups becomes a partner in the school library media program. *Bookmark*, 50(1), 63-64.
- Çocuk Vakfı. (2006). *Türkiye'nin okuma alışkanlığı karnesi*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları
- Dilek, H. (1992). *Kütüphane biliminin kapsamı ve Türkiye’de durum*. İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği Şubesi.
- Dökmen, Ü. (1990). Lise ve üniversite öğrencilerinin okuma becerileri, ilgileri, okuma ve kütüphane kullanma alışkanlıkları. *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 23(2), 394-418.
- Dökmen, Ü. (1994). *Okuma becerisi, ilgisi ve alışkanlığı üzerine psiko-sosyal bir araştırma*. İstanbul: MEB Yayınları.

- Tepeli, Y. ve Arıcı, A. F. (2012). Öğretmen adaylarının kütüphane kullanımına ilişkin nitel bir araştırma. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 1(3), 64-74.
- Galler, A. M. (1988). The school library: An dispensible catalist. *Argus*, 17(4), 93-99.
- Gönen, M. (2007). *Öğretim boyunca okuma alışkanlığı, okuma kültürü ve okullarda uygulama sorunları toplantısı*. Ankara: MEB Yayınları.
- IFLA. (2001). *The Public Library Service: IFLA/UNESCO Guidelines for Development*, München: K. G. Saur.
- Kaplan, M. (1972). Kütüphaneler. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 21, 116-125.
- Kurulgan, M. ve Çekerol, G. S. (2008). Öğrencilerin okuma ve kütüphane kullanma alışkanlıkları üzerine bir araştırma. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 237-258.
- Kuş, Z. ve Türkyılmaz, M. (2010). Sosyal bilgiler ve Türkçe öğretmeni adaylarının okuma durumları: İlgi, alışkanlık ve okuma stratejilerini kullanım düzeyleri. *Türk Kütüphaneciliği*, 24(1): 11-32.
- Mullis, I. V., Martin, M. O., Gonzales, E. J. and Kennedy, A. N. (2003). *PIRLS 2001 international report*. Boston: International Study Center.
- Odabaş, H. ve Polat, C. (2011). Türkiye’de üniversite kütüphaneleri standartları. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 45, 321-346.
- OECD. (2010). *PISA 2009 Results: Executive Summary*,
- Özen, F. (2001). *Türkiye’de okuma alışkanlığı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Polat, C. ve Odabaş, H. (2011). Türkiye’de üniversite kütüphaneleri: Standartlar ve yönetici görüşleri doğrultusunda niceliksel bir değerlendirme, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1), 43-62.
- Saracaloğlu A. S., Bozkurt, N. ve Serin, O. (2003). Üniversite öğrencilerinin okuma ilgileri ve okuma alışkanlıklarını etkileyen faktörler. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 12, 148–157.
- Tosunoğlu, M. (2000). Türkçe öğretiminde okuma alışkanlığı ve çocukların okuma eğilimleri. *Türk Dili*, 609, 546–563.
- Sevmez, H. ve Yıldız, D. Ç. (2011). Türkçe öğretmeni adaylarının okuma kültürü ve kütüphane kullanımları üzerine bir inceleme, 4. Uluslararası Türkçenin Eğitimi-Öğretimi Kurultayı, 4-8 Eylül 2011, Sakarya.
- Şahin, A. (2010). Türkçe öğretmen adaylarının kütüphane kullanma durumları. *Turkish Studies*, 5(4), 1448-1471.
- Şahin, A., İşcan, A. ve Maden, S. (2009). İlköğretim öğrencilerinin okul kütüphanelerini ve sınıf kitaplıklarını kullanma durumları (Erzurum ili örneği). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(2), 183-196.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yılmaz, B. (2000). Çok kültürlü toplumlarda etnik azınlık çocukların okuma ve kütüphane kullanma alışkanlıkları. *Türk Kütüphaneciliği*, 14(4), 451–465.
- Yılmaz, B. (2002). Ankara’daki ilköğretim öğretmenlerinin okuma ve halk kütüphanesi kullanma alışkanlıkları üzerine bir araştırma. *Türk Kütüphaneciliği*, 16(4), 441–460.

Tepeli, Y. ve Arıcı, A. F. (2012). Öğretmen adaylarının kütüphane kullanımına ilişkin nitel bir araştırma. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 1(3), 64-74.

Yılmaz, B. (2007). 2004 ilköğretim programında okuma ve kütüphane kullanma alışkanlıklarına ilişkin öğretmen görüşleri. *Bilgi Dünyası*, 8(2), 203–229.